

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження
Лисички Олександра Миколайовича
«КОМПОЗИТОРСЬКІ ПОШУКИ ЕДВАРДА ЕЛГАРА: ЕТАПИ ТВОРЧОЇ
ЕВОЛЮЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ОРКЕСТРОВИХ ТВОРІВ)»,
подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво,
галузь знань 02 – Культура і мистецтво

На сьогодні творчість Едварда Елгара є різнобічно вивченим явищем у просторі зарубіжного музикознавства, однак в українському вона залишалася своєрідною “енігмою”: музика англійського композитора вивчалася в контексті більш широкої проблематики Англійського національного відродження, але не ставала предметом спеціальних розвідок, що може пояснити відсутність досліджень монографічного типу українською мовою. Це зумовлює актуальність обраної теми дисертаційного дослідження О. М. Лисички, яке можна вважати вагомим внеском в українське й зарубіжне елгарознавство з кількох причин.

Причина перша: особистість Е. Елгара та його творчий доробок розглядаються О. М. Лисичкою багатоаспектно, на перетині кількох смислових дослідницьких векторів: у кореляції з пізньоромантичною музичною традицією, на осі Англійського національного відродження, у контексті англійської культури. Суміщення багатьох точок зору дає можливість вибудувати надскладний “об’ємний” образ особистості композитора, який, як випливає з тексту дисертації, віддзеркалюється (об’єктивується) в текстах його музичних творів, тому його конструювання є важливим для проникнення в художню сутність музики, в концепцію. Е. Елгар як творча особистість представлений у стосунках із близьким оточенням (коло спілкування; присвяти), суспільством (відповідність або невідповідність певним рольовим стандартам; визнання творчих досягнень); у взаєминах із так званою “англійськістю” (комплексом констант, які визначають еталонний стиль життя й образ справжнього англійця

(джентльмена)) та “германофільством” (у сповідуванні прихильності до музики австро-німецьких композиторів); із вірою як категорією інтимною та з релігією й державою як соціальними інститутами (питання католицтва та імперськості); із музикою (уникнення розмов про...) і національною музичною традицією, врешті — із самим собою, якого він, як виявляється, зрадив. Дисертант накреслює та пояснює зв’язки Елгара з Перселлом, Генделем, Мендельсоном, Брамсом, Вагнером, Брукнером, Малером, Прустом, Дікенсом та ін., моделюючи образ композитора в широкому історико-культурному та мистецькому контексті, чому присвячений перший розділ. Актуалізація контекстуальності й породжені цим аналогії значно збагачують когнітивний і інформаційний потенціал дисертаційного дослідження, однозначно вимагаючи від автора вмілої роботи із науковою літературою, що він і демонструє на сторінках дослідження. Принагідно зауважимо, що в списку використаних джерел міститься 174 позиції, 130 із яких — іноземними мовами. І це є другою причиною, яка підтверджує вагомість наукового доробку О. М. Лисички — абсолютна відповідність, улаштованість її в науковий простір європейського музикознавства, адже як теоретичне підґрунтя в ній використаний величезний масив іншомовної літератури.

Третім чинником, який дозволяє маркувати дисертацію О. М. Лисички професійним знаком якості, є грамотний, методологічно обґрунтований аналіз музичних текстів, котрий разом із контекстуальними дослідженнями стає ядром концепції дисертації, у якій творчість композитора представлена в єдності інтра- та екстрамузичних аспектів. Дослідження інтрамузичного через аналіз композиторських пошуків Елгара в дисертації представлені системно: на всіх рівнях художньо-композиційної цілісності від задуму до технічних засобів його реалізації. Системність, послідовність аналітичних спостережень, що супроводжуються високою мірою узагальнень, дозволили дисертантові вибудувати динаміку еволюційних змін у творчості композитора. Зауважимо, що ґрунтовним аналітичним розвідкам присвячені

другий-четвертий розділи дослідження, де матеріал розміщений у хронологічному порядку від ранніх до пізніх творів із виваженням співвідношенням деталізації та узагальнень, власне музичної та позамузичної інформації. У додатках також містяться нотні приклади, схеми й аналітичний нарис “Симфонічний етюд Е. Елгара «Фальстаф»: структура під впливом програмності”, який вийшов за межі основного тексту. Ємна аналітична насиченість дисертації свідчить про високу наукову культуру автора та його професійність.

Панорамність і багатоаспектність дисертаційного дослідження зумовлює формування дискусійного поля для уточнення та з’ясування деяких наукових положень.

1. Перше питання стосуватиметься вдало актуалізованої контекстуальності, яка, на нашу думку, вимагає більш чіткої артикуляції щодо місця й ролі Елгара в контексті Англійського національного відродження, а також на межі двох століть у європейській музичній культурі. Своєрідною “крапкою над І” на останніх сторінках дисертації є зауваження: “Загалом, рушійною силою його творчої еволюції стала тісна інтегрованість у сучасну загальноєвропейську музичну традицію, із якої на першому етапі своєї симфонічної творчості він брав окремі риси, на другому – зміг із цих рис створити впізнаване висловлювання, на третьому – долучився до створення вершинних зразків, а на четвертому – доклався до її оновлення в межах принципового збереження. Саме це й забезпечило місце Е. Елгара як ключової віхи розвитку британської музики, як національного композитора з європейським визнанням і як сполучної ланки між ХІХ і ХХ століттями” (с. 199). Хотілося б концентрованіше й повніше визначити роль Елгара за кожним із названих пунктів.

2. Зміст дисертаційного дослідження дозволяє констатувати, що автор врешті-решт виходить на рівень композиторського мислення Елгара, досліджуючи його константи та еволюцію, хоча не часто використовує це

поняття й не ставить такої мети. Хотілося б уточнити: як можна охарактеризувати індивідуальність композиторського мислення Елгара?

3. Третє питання присвячене оркеструванню, якому автор віддає належне на сторінках своєї наукової праці, цілком професійно відзначаючи характерні риси оркестрового письма композитора. Між тим, узагальнимо: на які традиції оркестрування спирався Елгар і які константи його оркестрового стилю автор мав на увазі, говорячи про це на с. 197 дисертації?

Підкреслимо, що висловлені питання не применшують значення наукового доробку О. М. Лисички, який полягає у введенні до наукового обігу українського музикознавства численних іншомовних (переважно — англomовних) джерел, присвячених творчості Елгара; в аналізі оркестрових творів композитора, що охоплюють всі етапи його стильової еволюції та обґрунтуванні логіки цих етапів (етап спроб, етап успіху, етап реалізації та етап переосмислення) на основі обраних критеріїв поділу між ними; в окресленні спрямованості композиторських пошуків Елгара на кожному з етапів; у визначенні стильових констант оркестрових творів композитора, що дає підстави стверджувати про вихід на рівень композиторського мислення.

Зважаючи на отримані результати й матеріал, викладений повно, логічно, послідовно, на високому науковому й методологічному рівнях, дисертаційне дослідження О. М. Лисички однозначно має теоретичну та практичну цінність для подальших наукових досліджень, може бути використане у викладанні навчальних дисциплін історичного та теоретичного циклів для різних фахових профілізацій. Звернемо увагу, що окремі матеріали дослідження були використані автором у розробці вибіркового англomовного курсу «English music of the New Renaissance era», апробованого в I семестрі 2022–2023 навчального року.

За темою дисертації опубліковано чотири одноосібні статті у фахових виданнях, рекомендованих і затверджених МОН України. Апробацій на науково-практичних конференціях міжнародного та всеукраїнського рівнях достатня кількість.

Дисертаційне дослідження оформлене з дотриманням необхідних вимог, посилання на літературу коректні, ознак порушення академічної доброчесності не виявлено.

Загальні висновки повні, ємно й концентровано дають вичерпні відповіді на сформульовані у вступі завдання.

Отже, дисертаційне дослідження Лисички Олександра Миколайовича «Композиторські пошуки Едварда Елгара: етапи творчої еволюції (на матеріалі оркестрових творів)», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, є завершеним, самостійним, концептуальним, актуальним, оригінальним і науково обґрунтованим дослідженням, що містить наукову новизну. Це відповідає чинним вимогам пп. 6, 7, 8, 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Уважаємо, що Лисичка Олександр Миколайович заслуговує присвоєння ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і мистецтво, за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Завідувач кафедри композиції та інструментування
Харківського національного університету мистецтв
імені І. П. Котляревського,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Ганна САВЧЕНКО